

Populärvetenskaplig sammanfattning

Huvudbudskap

Forskning visar att det finns insatser som involverar socialtjänst eller motsvarande som kan minska skjutvapenvåld, medlemskap i gäng och fortsatt kriminalitet bland unga personer.

Slutsatser

Efter att ha gått igenom den samlade vetenskapliga litteraturen har SBU dragit följande slutsatser:

- ▶ Färdighetsträning i skolan för elever på mellanstadiet (t.ex. konfliktlösning) kan förebygga medlemskap i gäng och bärande av vapen.
- ▶ Insatser av typen fokuserad avskräckning¹ bland gängkriminella minskar skjutvapenvåld med en fjärdedel, över en tid av i genomsnitt cirka tre år.
- ▶ Psykosociala insatser till gängkriminella under frivård (t.ex. missbruksbehandling, stöd att söka arbete) kan minska fortsatt kriminalitet med knappt hälften upp till ett år efter avslutad insats.
- ▶ Insatser mot öppna drogmarknader i form av fokuserad avskräckning kan minska narkotikabrottslighet med cirka en tredjedel, över en tid av i genomsnitt ett och ett halvt år.
- ▶ Insatser med osäker effektivitet eller osäkra risker i form av stigmatisering och urholkat förtroende för viktiga samhällsfunktioner behöver utvärderas.

¹ För att minska våld riktar samhället sina resurser mot de mest våldsdrivande individerna och de gäng de tillhör. De informeras om att våldet måste upphöra, vilka konsekvenser fortsatt våld kommer att ge samt erbjuder stöd till de som vill lämna det kriminella livet.

Hur kan de viktigaste resultaten förstås?

Nästan alla studier är genomförda i USA. Det kan påverka resultatens relevans i Sverige. Det enda säkra sättet att avgöra om insatserna fungerar även här är genom att låta införa och utvärdera insatserna i Sverige. I rapporten redovisas tre typer av insatser för att motverka gängrelaterad kriminalitet. *Universella* insatser ges brett till många personer, till exempel till alla elever vid en skola. *Selektiva* insatser erbjuds personer med en förhöjd risk för gängrelaterad kriminalitet. *Indikerade* insatser är inriktade mot gängkriminella personer. Det kan handla om kriminalvård, insatser mot öppna drogmarknader, och fokuserad avskräckning. Insatserna kan vara frivilliga eller ske med tvång.

Resultaten tyder på att de indikerade insatserna är lika i flera avseenden. Framför allt förekommer *samverkan* mellan organisationer. Totalt förekommer tio olika delar, så kallade komponenter, som i varierande omfattning utgör de indikerade insatserna. Den vanligaste komponenten är psykosocialt *stöd från socialtjänst*, som förekom i alla utom en insats. Andra vanliga komponenter är *tydliga förväntningar på gängmedlemmar* och *tydliga sanktioner*. Underlaget är för litet för mer riktade analyser om några komponenter är viktigare än andra.

Vad handlar rapporten om?

Det primära syftet är att utvärdera psykosociala insatser som ska motverka barns och ungas medlemskap i gäng, attityder till gäng och gängrelaterad kriminalitet. Insatserna kan ges av socialtjänst eller andra relevanta aktörer (t.ex. kriminalvård, skola, polis, civilsamhälle). Rapporten belyser också etiska aspekter som kan vara aktuella när insatserna används.

Det finns insatser där det inte har gått att vetenskapligt bedöma effekterna. Det gäller insatser som enbart ges på fängvårdsanstalt, familjebaserade insatser för antisociala tonåringar, medling, och insatser mot öppna drogmarknader för att minska skjutvapenvåld.

Vilka studier ligger till grund för resultaten?

Resultatet baseras på 42 studier om psykosociala insatser till barn och unga vuxna under 30 år. Studierna har publicerats mellan år 2001 och april 2023 i vetenskapliga tidskrifter. Endast studier med en jämförelsegrupp i form av standardbehandling har inkluderats.

Innehållsdeklaration

Denna publikation innehåller:

- ✓ En eller flera systematiska översikter
- ✓ En bedömning av etiska och sociala aspekter

SBU använder en noggrann process för att säkerställa att våra resultat är vetenskapligt väl underbyggda. För den här rapporten har vi gjort följande:

Tagit fram ett vetenskapligt underlag tillsammans med externa sakkunniga:

- ✓ Gjort en strukturerad och uttömmande litteratursökning

- ✓ Granskat om studierna vi hittat är relevanta
- ✓ Granskat om det finns metodbrister i studierna som skulle kunna påverka resultaten och ge risk för snedvridning
- ✓ Vägt samman resultat från studier med låg eller måttlig risk för snedvridning
- ✓ Bedömt hur tillförlitligt det sammanvägda resultatet är

Följande personer har granskat och bedömt rapporten och dess resultat:

- ✓ Externa sakkunniga
- ✓ SBU:s kvalitetssäkringsgrupp
- ✓ SBU:s vetenskapliga råd

Projektgrupp

Sakkunniga

- Amir Rostami, professor, Högskolan i Gävle
- Manne Gerell, docent, lektor, Institutionen för kriminologi, Malmö universitet
- Joakim Sturup, med. dr, kriminolog, Nationella operativa avdelningen, Polismyndigheten
- Caroline Mellgren, biträdande professor i kriminologi, Enheten för polisiärt arbete, Malmö universitet
- Christian Munthe, professor i praktisk filosofi, Göteborgs universitet
- Thomas Hartvigsson, fil dr i praktisk filosofi, Göteborgs universitet
- Johan Bring, docent, statistiker, Statisticon

SBU

- Knut Sundell, projektledare
- Uliana Hellberg, biträdande projektledare (fr.o.m. maj 2023)
- Jessica Dagerhamn, biträdande projektledare (t.o.m. maj 2023)
- Sara Fundell, projektadministratör
- Malin Höistad, projektstöd
- Maral Jolstedt, projektstöd
- Ann Kristine Jonsson, informationsspecialist
- Lena Wallgren, projektstöd
- Elizabeth Åhsberg, projektstöd
- Sofia Tranæus, projektansvarig chef

Rapport nr 369 (2023) • registrator@sbu.se
Rapporten kan laddas ner från www.sbu.se/369

Grafisk produktion: Anna Edling, SBU